

Vrelci naše zgodovine

Matej Hohkraut

Kazalo

Zahvala	3
Uvodna beseda	7
Izvor priimka	9
Teze o nastanku priimka	9
Zgodovina	11
Turški vpadi	13
Kmečki upori	13
Ilirske province	14
Železna cesta	14
Elementarne nesreče	15
Župnija sv. Miklavž (Šmiklavž)	17
Laziše	20
Povčeno	22
Vodiško	24
Lože	25
Dol	26
Korenine	28
Selo	28
Zemetova domačija (Selo 3)	30
Album	32
Bobekova domačija (Selo 4)	33
Gorjančeva domačija (Selo 5)	34
Pirgarjeva domačija (Laziše 20)	35
Šeplanova domačija (Laziše 21)	37
Veja iz Rimskih Toplic	38
Martin Hochkraut	38
Dvorški – Brinje (Brinškovo)	39
Požini	40

ELIZABETA HOCHKRAUT (1867 – ~1944)	41
MARIJA HOCHKRAUT JUS (1870 – 1956)	42
FORTUNAT HOCHKRAUT (1873 – 1958)	43
BARTOLOMEJ HOCHKRAUT (1875 – 1965)	44
V zakonu s Heleno	44
Frančeva domačija	45
Jesen življenja	45
Zupanovi – Primoževo	46
MARIJA HOCHKRAUT BREZNIKAR (1911 – 1978)	48
JOŽEF HOCHKRAUT (1914 – ~2001)	48
FERDINAND HOCHKRAUT (1915 – 1953)	49
ANTON HOCHKRAUT (1917 – 1980)	53
FRANČIŠKA HOCHKRAUT GRAČNER (1920 – 1974)	55
KARLINA HOCHKRAUT FLIS (1923 – ~1997)	55
IVAN HOCHKRAUT (1929)	56
LEOPOLD HOCHKRAUT (1931 – 1982)	57
MARTIN HOCHKRAUT ml. II. (1882 – 1961)	58
Ostali	60
Domačija Laziše 23	60
Na zahod	60
Hochkrautovi v Sevnici	61
Priimek zapisan v zgodovino	61
Literatura	62
Imensko kazalo	64

Izvor priimka

(Hochkraut / Hohkraut / Hohkravt)

Hochkraut je v Sloveniji redek priimek. Po statističnih podatkih¹ najdemo v Sloveniji 40 oseb s tem priimkom. V različici Hohkraut se pojavi 54 oseb, 32 v Savinjski regiji, 16 v Zasavski, ostali bivajo v Spodnjeposavski, Osrednjeslovenski in Notranjsko-kraški regiji. V treh primerih se pojavi celo različica Hohkravt.

Prvotno je obstajal samo priimek Hochkraut. Različica brez črke 'c' se je pojavila po drugi svetovni vojni, zaradi odklonilnega odnosa Slovencev do priimkov germanskega porekla, oziroma tudi do vseh oblik, ki so kakor koli namigovala na germanski izvor. Različica s črko 'v' namesto črke 'u' pa se je pojavila kot napaka uradnikov pri vpisovanju podatkov v uradne dokumente. Kljub opozorilom občinski uradniki niso želeli popraviti napake, tako da so trije člani družine Hohkraut iz Zidanega Mosta uradno postali Hohkravti.

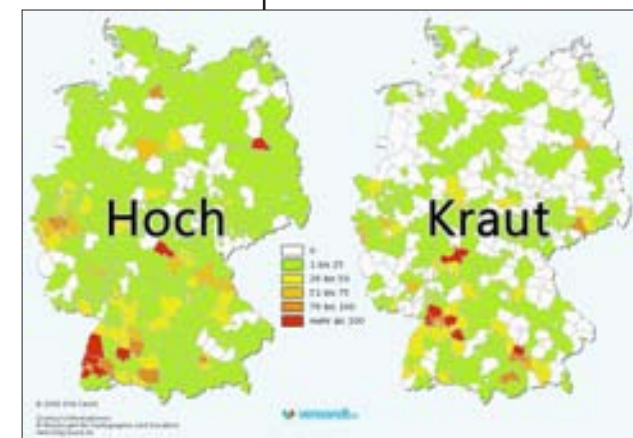
Teze o nastanku priimka

Kljub domnevno germanskemu izvoru², priimka ne najdemo v nobeni germanski državi. Tako, da je verjetno nastal na območju spodnje Štajerske, ki je ob koncu srednjega veka bila del avstrijskega cesarstva in s tem tudi območje nemško govorečega uradniškega jezika. To tezo nam potrjuje tudi kurat Ripšl, ki v kroniki kurije (l. 1857) navaja, da so vsi prebivalci kurije Sv. Miklavža brez izjem Slovenskega rodu.

Meni najbolj smiselna teorija o nastanku priimka je, da je priimek nastal z združitvijo dveh krajših priimkov Hoch in Kraut. Oba navedena priimka sta dokaj pogosta v sosednjih državah. Priimek Hoch se že v srednjem veku pojavlja na področju današnje Švice in Češke. Podobni priimki so Hok, Yok, Yoak, Hock, Hoek, Hoekk, Hohk, Hoher, Yoke, Hochart, Hochmann, Hohmann.

Priimek Kraut pa prihaja iz področja Bohemie (Češke) in izvira iz zgornje nemške besede 'kraus', ki pomeni skodran. Podobni priimki so Krauss, Krausse, Kraus, Krause, Krausser, Krauser, Crauss, Crausse, Craus.³

V veliko podporo tej trditvi je tudi podatek, da se oba zgoraj navedena priimka navajata v Leksikonu slovenskih priimkov.⁴ Hoch sicer v obliki Hoh in v letu 2006 v Republiki Sloveniji ne beležimo več nikogar s tem priimkom, oseb s priimkom Kraut pa je v Sloveniji kar nekaj deset, večinoma na področju Štajerske.

¹ Spletna stran Statističnega urada Republike Slovenije, <http://www.stat.si/imena.asp> (7.11.2007).

² Torkar, S., *Priimki na Slovenskem*, str. 74

³ <http://www.houseofnames.com>

⁴ <http://www.rodoslovje.com/priimki/index.htm>

Lahko pa se poslužimo tudi inerpretacije, da je prvi del priimka samo pridevnik, Hoch namreč pomeni visok. Lahko bi šlo za pridevnik po katerem so razlikovali med družinami z istim priimkom.

Če se še malce poigramo z besedo kraut, v glagolski obliki (krauten) dobi pomen opravila pleti, okopavati. Kar bi nakazovalo na izvor priimka iz opravila, dela, ki ga je opravljala določena oseba. Beseda kräuter pa je nemška beseda za besedo začimba, zdravilna zelišča, kar bi nas privedlo do podobnih zaključkov. Besedo kraut bi lahko prevedli kot zelika, zel, zelišče. Ta interpretacija postane zanimiva predvsem ob podatkih krajevnega leksikona,⁵ da na področju župnije sv. Miklavža uspeva obilico zdravilnih rož, ki jih domačini nabirajo tudi za nadaljno prodajo.

V knjigi Switzerland and the adjacent portions of Italy, Savoy, and Tyrol: handbook for travellers, avtorja Karla Baedekerja iz leta 1913, na 425. strani najdemo omembo ledenika Hochkraut (Hochkraut Glacier), več podatkov o izvoru imena nisem uspel pridobiti.⁶

Priimek Hohkraut je uporabila v svojem romanu Ledinčani tudi pisateljica Manica Lobnik, kjer piše, da je oseba iz romana, jugoslovanska poštarica, prevzela ime Anna Maria Hohkraut.⁷

⁵ Krajevni leksikon dravske banovine, l. 1937

⁶ »Above the Trift Alp, 3-3 1/2 hrs. from Saas (porter 8, mule 15 fr.), is the small Hotel Weissmies (9187'; 12 beds at 5, B. 2, L. 3, D. 5, P. 10-12 fr.), commanding a view of the Mischabel, Monte Rosa, etc., a starting-point for expeditions in the Fletschhorn group. Walks may be taken hence to the (40 min.) Belvedere in the 'Breiten Wange', at the foot of the Jagihorner, affording a magnificent prospect, and to the Grosse Trip Glacier (1 hr.), the Hochkraut Glacier (1/2 hr.), and the Mellig Glacier (1/2 hr.).«

⁷ Lobnik, M., Ledinčani, str. 463

Zgodovina

Ime osrednjega kraja v področju sotočja Save in Savinje Laško, nakazuje, da je tradicija naseljevanja v teh krajih obstajala že pred Slovani. Slovenci so staroselce, ki so jih zatekli ob svoji naselitvi poimenovali z imenom Vlahi ali Lahi. S tem imenom so označili Romane, poznoantične prebivalce naših krajev in romanizirane prebivalce še starejših keltskih in ilirskih etničnih skupin iz prazgodovinskega časa.⁸ Prav na področju Laškega najdemo največ takšnih imen v Sloveniji, kot so: Lahomno, Lahomšek, Laško, Laška vas, Lahov graben in potok Lahomščica. Torej lahko iz tega zaključimo, da je bilo to področje obljudeno in poseljeno že za časa antičnega Rima. Velika verjetnost je, da so se antični prebivalci v času preseljevanj, pozne antike, zaradi varnostnih razlogov umaknili iz doline na višje ležeče, težje dostopne in odmaknjene hribovske postojanke⁹, kar nam potrjujejo tudi nekatera arheološka odkritja v širši okolici.¹⁰

Stari Rimljani so gotovo v teh krajih postavili naselbine predvsem zaradi toplotnih vrelcev. Tako je poleg rimske ceste Celje - Zidani Most znan tudi odsek ceste, ki se je cepil pri Laškem čez Savinjo proti Marjagradcu, Lahomnem v Vranje nato Brezovo in naprej proti Brestanici.¹¹

Laško se je kot središče tega okrožja uveljavilo že v 12. stoletju. Že leta 1182 se omenja kot kraj,¹² v l. 1227 pa že kot trg. V 11. stoletju je laško ozemlje spadalo v sklop Savinjske marke (Ažvini), v prvi polovici 12. stoletja mariborskega gospostva (Spanheimi), od 1148 leta pa pod Šajersko (Traungavi). Od leta 1192 pod Avstrijo (Babenberžani), po njihovem izumrtju l. 1246 češko-ogerskem intermezzu nato v l. 1278 v roke Habsburžanom.¹³

Po podatkih babenberškega urbarja iz leta 1227 lahko sklepamo, da so se podložniki laškega okraja intenzivno ukvarjali s svinjerejo, ovčjerejo, čebelarstvom, zlasti pa s pridelovanjem pšenice, ovsu in boba.¹⁴

[1678]Styriae Ducatus Fertilissimi Nova Geographica Descriptio

⁸ Laški zbornik, št. 2, 1976, str. 197

⁹ Laški zbornik, št. 2, 1976, str. 207-208

¹⁰ Rifnik nad Šentjurjem in Ajdovski gradec

¹¹ Curk, J., Ob 750-letnici Laškega; Kronika, 25. letnik, Ljubljana 1977

¹² Rybar, M., Laško gospostvo v dobi Babenberžanov; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 211-212

¹³ Curk, J., Ob 750-letnici Laškega; Kronika, 25. letnik, Ljubljana 1977

¹⁴ Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 246-247

Za habsburški (albrehtov) urbar iz konca 13. stoletja je poleg tega, da dokaj natančno oriše laški okraj, značino tudi pogosto poimensko navajanje podložnikov, zlasti županov.¹⁵ Listina navaja, da je morala navadna podložna kmetija poleg znanih bremen oddati mero pšenice in boba, čehuljo (deca) lanu, pišče in 10 jajc. Poleg tega pa še posebej upravniku urada 2 meri pšenice, 4 mere ovsu, 6 mesnih kolačev, za župana in krajevno skupnost pa še posodo (ydria) medu, 2 čehulji lanu, pišče, 20 jajc, v grad (curia) mero boba, upravniku 2 2/3 mere ovsu, 6 mesnih kolačev, za meso 3 srebrnike in sire ali piščeta v vrednosti ena in pol srebrnika. Vsak podložnik (glava družine) je moral razpolagati tudi s konjem za službovanje vladarju.¹⁶

Od 1336 do svojega konca l. 1456 so laškemu okraju gospodovali Celjski grofje. Za časa Hansa Turjaškega (l. 1524) je na podlagi starejšega neohranjenega reformiranega urbarja nastal laški urbar.¹⁷

Po smrti zakupnika laškega gospostva Volk Engelberta Turjaškega se je laško gospostvo l. 1554 zadolžilo pri Janezu Valvazorju, bogatemu plemiču v turnski graščini v Leskovcu pri Krškem. Valvasor je nato živel v Laškem vse do svoje smrti l. 1581, kjer je bil tudi pokopan v Marijini kapeli ob špitalu, s svojo prvo ženo Emerentiano. Iz različnih virov je znano, da se je z njegovim prihodom v Laško v kraju naselilo tudi nekaj sorojakov iz Italije.¹⁸ Orožen navaja, da je v okolici Laškega več kmečkih družin s priimkov Bergamož,¹⁹ ki nakazujejo svoje poreklo. Izvirali naj bi namreč iz pokrajine Bergamo, kot tudi Valvazor, ki je bil iz Telegata v pokrajini Bergamo.²⁰

15 Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 253

16 Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 253

17 Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 256-259

18 Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 267

19 To je tudi dekliniški priimek matere Helene Zupan poročene Hochkraut.

20 Orožen, I., Das Bisthum und die Diözese Lavant IV, str. 76

Turški vpadi

Prvič so se Turki prikazali v okolici Celja v letu 1469, ko so prišli preko Metlike, nato so leta 1471 na binkoštni ponedeljek pridrli iz Kranjske preko Ljubljane v Savinjsko dolino in proti Celju. Požigali so in plenili, morili starce, ženske in otroke, može pa gnali s seboj v suženjstvo. Pobili in s seboj naj bi odvedli več tisoč ljudi in izropali 24 cerkva na slovenskem Štajerskem.²¹ Nato se zopet pojavijo 2. vinotoka (oktobra) 1473 in jeseni 1476,²² ter 1479.²³

»Nekako leta 1483.²⁴ ali pozneje so razsajali Turki okoli Laškega ter oskrunili in poškodovali več cerkev v okolici; in zopet tako okoli l. 1487., kadar so požgali Laški trg in oskrunili cerkev B. M. D. v Svetini.

L. 1492. so Turki grozovito divjali po vseh naših krajih in so tudi tedaj naskočili Celje. A tu jih je Jurij Herberstein za nasipi tedaj nepremagljivega obzidja odbijal tako junaški, da so morali oditi s krvavimi glavami. In zadnjikrat so razbijali Turki okolo Celja dne 14. vinotoka l. 1529., ko so bili odgnani od Beča.²⁵ Oplenili so sedaj Dobrno in Rimske Toplice.²⁶ Vilhelm Herberstein je divjake pri Celju potolkel.

Valvasor pripoveduje k letu 1492. grozne reči, ki so jih počenjali Turki pod Ali-pašo po vseh slovenskih pokrajinah. Morili so kristijane na vse mogoče načine; glave njihove nabadali na sulice in okolo njih skakali; otroke butali z glavami ob plotove in zidovje, da so se možgani razlivali po tleh. Človeški udje so ležali na cestah in potih. Telesa mrtvecev so parali, z njihovimi črevi se prepasovali ter celo pekli in žrli človeče meso.

Cesar Friderik III. je bil leta 1489. pisal iz Innsbrucka celjskemu davkarju Vilh. Dolacherju, da on Celjanom v teh vojnih napadih odpusti 80 funtov vinarjev vsem, kateri tržujejo doma, da morejo tem bolje svoje mesto utrditi in braniti. Andreju Hohenwartu, naddvorniku celjskemu, pa je cesar Friderik tedaj ukazal, naj nabira ljudi za bran proti sovražniku; za plačo brambovcem pa naj razpiše v celjskem glavarstvu davek, ki ga naj pobirata on, t. j. Hohenwart, in arhidijakon savinjske doline.« (Fekonja, A. 1895, str. 537-538)

Kmečki upori

V kmečkem uporu l. 1515, ki je izbruhnil na slovenskem Štajerskem so sodelovali tudi podložniki gospostva Laško.²⁷ V hrvaško-slovenskem kmečkem uporu v letih 1572-73 so laški podložniki sodelovali pri napadu na mitnico v Zagorju in hujskanju k puntanju.²⁸ V prvih vrstah so bili poleg podložnikov iz Prebolda in

21 Slovenske večernice za pouk in kratek čas, 1894; M. Slekovec: Turki na slovenskem Štajerskem, str. 11

22 Neki Wallumbeg Markučević naj bi pripeljal od 8 do 10 tisoč konjenikov iz Bosne 27. septembra 1476 ob Savi do Kranjske Gore, skozi Belo Peč na Koroško in nato preko Slovenj Gradca, Celja ob Savi do Krškega. Tam so se utaborili še za osem dni in plenili po bližnji in daljni okolici. (Slekovec, M., 1894, str. 17)

23 Dom in svet, 1895, št. 11, str. 536-537

24 Razvidno iz pisma oglejskega generalnega vikarja Butiusa de Palmulisa z dne 22. aprila 1486, v katerem ta laški duhovščini izdaja za tri leta dovoljenje, da v tistih cerkvah laške fare, kjer so bili oltarji oskrunjeni, smejo po potrebi brati mašo tudi na prenosnem oltarčku. (Orožen, I., Das Bisthum und die Diözese Lavant IV, str. 27-28)

25 Dunaj

26 C. Schmutz: Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark

27 Orožen, I., Das Bisthum und die Diözese Lavant IV, str. 29

28 Koropec, J., Laško gospostvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 268

Ojstrice v kmečkem uporu l. 1635, v katerem so 23. aprila napadli mitnico na Vranskem,²⁹ med 24. aprilom in 8. majem oplenili grad Laško, samostan Jurklošter (3. maj), Veliko Brezo, dvor Širje in še nekatere.

Grad plemkinje Gaertler v Veliki Brezi je razdejal okoli 1000 laških in drugih podložnikov. Valvazorjev dvor v Širju, ki ga je v l. 1630 prevzel od Širskih vitezov, pa so zavzeli podložniki iz področja med Savinjo in Trbovljami.³⁰

Ilirske province

Francozi so v Celje prvič prišli v letu 1797. V času 26. – 29. velikega travnja (maj) je francoska armada pod poveljstvom generala McDonalda in 18. – 19. rožnika (junij) armada pot poveljstvom generala Marmonta naredila ogromno razdejanje v okolici Celja in Laškega. Iz magistratnih pisem je razvidno, da so 'francozi' samo v okolici sv. Miklavža pozročili za 550 goldinarjev škode.

Prebivalci Celja so večji del svojega premoženja pred vojaki poskrili v gorah južno od mesta (Vipota, itd.)³¹

Železna cesta

Da je bilo popotovanje po okolici Rimskih Toplic pred časom železnice naporno in mučno nam oriše tudi naslednji sestavek.

»Po cesti od zidaniga mosta do Celja se voziti je prava pokora: ni zadosti, de je cesta od toliko vozov, ki za železnico kamnje zvažajo, vsa rupasta: so mostiči, kterih je več na ti cesti, vsi vratolomni. Na narnevarniših mestih manjka potrebnih rant, zatorej se skozi veliko nesreče tukaj godi. Ta neprilichnost za popotnike bo berž ko ne še letos mnoge strašila, v laške toplice (Tüfferer Bad) priti, ktere so od predlanjskiga leta za sprijetje velikiga števila gostov prilično in lepo priredjene. Od zidaniga mosta do teh toplic se da v eni uri prikolesati. Kakor si je sadanji posestnik imenovanih toplic nezmerno veliko prizadel, za vse njih znotranje prilichnosti poskerbeti: je tudi vse njih okoliše, ki je pred v divji pušobi bilo, otrebiti in s murbnim drevjem nasaditi dal, med kterim so prilični poti za sprehajanje gostov napeljani. S tem murbnim drevjem, kteriga je nekoliko 1000, se bo v nekih letih reja židnih gosenc³² na velikim lahko začela. Tem toplicam ravno nasproti, ki so na desnem bregu Savinje, bo na železnici, ki po levim bregu derži, mala postaja (Station) napravljena, in kakor je beseda, bo dal ta posestnik toplic iz svojih troškov tu čez Savinjo most razpeti. Vse te prilichne okolnosti bojo tem toplicam vrednost in ime pridobile, kterih poprej še nikdar imele niso.« (Kmetijske in rokodelske novice, 29. maj 1847)

Gradnja železniške proge Celje – Ljubljana je bila podeljena med podjetnike, ki so gradnjo izvajali po naprej dogovorjenih odsekih, v letu 1845. Severno od Zidanega Mosta je vsa gradbena dela vodil Johann Picco, zidarski mojster iz Beljaka.³³ Med delavci so bili ljudje različnih narodnosti, Italjani, Čehi, Hrvatje,

²⁹ Koropec, J., *Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 271*

³⁰ Koropec, J., *Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 272*

³¹ *Dom in svet, 1895, št. 11, str. 567*

³² *Z murvinimi listi so včasih hranili in gojili sviloprejke za svilo.*

³³ *Kronika slovenskih mest, 1934, letnik 1, številka 3, str. 171*

Istrijani, kar je seveda pripeljalo nemalokrat tudi do razprtij in pretefov. Kronist župnijske kronike sv. Miklavža poroča, da so se naselili v barakah postavljenih iz desk na področju ob železniški progi in celo po okoliških jamah. Zlasti v Povčenem, Brstovnici in Globokem pa je skoraj vsaka domačija v teh letih gostila kamnoseke in klesarje, ki so gradili progo. Za štiri leta je to idilično mirno pokrajino zajelo nočno popivanje, razgrajanje, pretepanje in kraje. Župnijska kronika poroča o nešteto krajah poljskih pridelkov, sadja in tudi boleznih, ki so jih tuji delavci prinesli v te kraje.

Večinoma so delavci pričeli z delom ob 5. uri zjutraj in s premorom od 11. do 13. ure delali celih 14 ur.³⁴ Vendar je delo zaradi zahtevnega terena napredovalo silno počasi. Kljub temu je mojster Picco s pomočniki in nekaj tisoč delavci uspel dokončati odsek Celje – Zidani Most do poletja leta 1849. Celotni stroški nizke gradnje na tem odseku naj bi znašali 1.451 919 goldinarjev. Kolodvor v Rimskih Toplicah, ki je bil zgrajen istega leta pa je stal 17 135 goldinarjev.³⁵

Prvo vožnjo na odseku železnice Celje – Zidani Most so opravili 30. julija 1849.³⁶

Po otvoritvi železnice (Celje – Ljubljana) v letu 1849 je prenehal ves ladijski promet po reki Savi od Zidanega Mosta do Zaloga.

Elementarne nesreče

Prebivalce Laškega in okolice so poleg vojn pestile tudi naravne nesreče in tegobe, tako so pridelke v letih 1474., 1542. in 1782 uničili roji kobilic. Leta 1474., 1479., 1570., 1590., 1757., 1813. do 1817 pa so leta izrazito slabih letin ali draginje. Kuga je morila v letih 1349., 1449., 1543., 1600., 1644., 1647., posebno huda sta bili leti 1679. (decembra) in 1680 (januarja).³⁷

Kronika sv. Miklavža navaja neko starejšo kroniko.

»Nikdar ni bila pri nas nobena zima tako hladna kot minula v letih 1759-1760. Koliko je bilo treba kuriti in sploh ni bilo mogoče sobe zadovoljivo ogrevati, celo ob kurjeni peči se nahajajoči vlažni predmeti so v kratkem času zamrznili. Hoja proti vetru je bila tvegana in življensko nevarna. Voda, ki so jo vrgli skozi okno iz tretjega nadstropja je v zraku zmrznila in padla kot led na zemljo., ljudem pa je na ustnicah zmrznila slina. V januarju je zemlja zmrznila do devet čevljev globoko (274,32 cm). V hlevih je zmrzovala mlada živina in drobnica, v naravi pa ptice...«

O toči lahko beremo v letu 1792, ko je 5. oktobra potolkla v šmiklavški župniji dozorelo grozdje, da je mošt tekkel iz vinogradov kakor izpod preše, Martin Majcen iz Sela pa je ta dan plačal celo z življenjem. Nato leta 1814, l. 1853 (22.

³⁴ *Kronika slovenskih mest, 1934, letnik 1, številka 3, str. 171*

³⁵ *Župnijska kronika sv. Miklavža nad Laškim*

³⁶ *Kmetijske in rokodelske novice, 1849, letnik 7, številka 32, str. 142*

³⁷ *Dom in svet, 1895, št. 11, str. 596*

julija) je padala toča kar trikrat, ob 22.00 uri, 23.30 in zadnjič ob 3.00 uri. Leta 1865 je toča najprej pustošila po zaselkih Globoko, Povčeno in Zabrež, slabe tri tedne zatem pa še v Lazišah, Vodiškem in Ložah. Drugega avgusta 1880 je toča v višjih legah uničila pšenico, rž in oves. Kot pred 43 leti je tudi v l. 1896 (6. avgust) toča pustošila kar trikrat, ob šestih zjutraj, opoldne in ob treh popoldan. V naslednjem letu 6. septembra pa je toča uničila grozdje in 'vzela' še vso ajdo.

Sušo omenjajo v letih 1834, 1859 in 1873. V letu 1866 (25. maja) pa slana, ki je prizadela vinograde v Podrebri, Selu, Dolu, Škofcah, Vodiškem, Ložah in Povčenem.

O potresih pričajo zapisi iz let 1856 (10. november), 1857 (7. marec) in 1877 (9. april),³⁸ vsi so minili brez večje škode.

V letu 1847 je razsajal tifus, predvsem med železniškimi delavci. Davica (difteritis) je zahtevala veliko smrtnih žrtev predvsem med otroci v letih 1875, 1887 in 1889, v tem zadnjem so dodatne izgube prizadejale še koze. V letu 1896 se zopet pojavi davica v letu 1905 pa griža.

Na angeljsko nedeljo³⁹ l. 1834 je kmet, Gorišek po domače, iz Dola št. 6 za kratkočasenje streljal s pištolo in zaradi nespretnosti povzročil požar na bližnji strehi gospodarskega poslopja. Ogenj se je v trenutku razširil še na sosednje gospodarsko poslopje in domačijo (Dol 5, vulgo Andrejevo). Vsa tri poslopja so popolnoma zgorela.

Tretjega aprila leta 1874 je ob treh popoldan izbruhnil požar na domačiji na Selu (vulgo Zeme).⁴⁰ Povsem je pogorela stanovanjska hiša, gospodarsko poslopje in kozolec, še klet, ki je bila oddaljena več kot 40 korakov ter vozovi, živež in vsa živina so zgoreli. Gospodar Martin Teršek, ki je poskušal rešiti živino je bil pri tem povsem neuspešen, poleg tega pa so mu plameni zadali takšne opekline, da nihče ni verjel v njegovo preživetje. Nepremično je ležal več mesecev v strašnih bolečinah in vendar ostal pri življenju. Ogenj je povzročil osemletni sin Ignac, ki se je na skednju igral z vžigalicami.

Le teden dni zatem je pogorela stanovanjska hiša in gospodarsko poslopje v Porebrih pri Ulčniku (g. Jurij Kajtna) in 22. aprila v Lazišah 26 pri Francu Flisu (vulgo Peter), kjer so pogorele vse stavbe in živež, le živino so rešili. V obeh primerih je bil vzrok za požar dimnik.

38 V tem letu se kar dvakrat, 15. in 18. januarja, v naselju Sv. Peter (Briše) odtrga plaz, ki pod sabo pokoplje kar nekaj ljudi in povsem zajezi reko Savinjo.

39 Prva nedelja v mesecu septembru (7. 9. 1834)

40 Na tej domačiji so v začetku 19. stoletja živeli Hochkrautovi.

Župnija sv. Miklavž (Šmiklavž)

Šmiklavž je ime za skupek več naselji nad levim bregom Savinje nasproti Rimskih Toplic, od koder prihaja prva omemba⁴¹ rodbine Hochkraut. Ime izvira iz imena župnije Svetega Nikolasa, oziroma Sv. Miklavža. Staro ime se je glasilo Sveti Miklavž v Dolu, nekateri so uporabljali celo ime Pri Svetemu Miklavžu nad Vodiškim, vendar se ti dve imeni nista več uporabljali že v času Karla F. Ripšla (ok. l. 1856).

Kdaj so cerkev zgradili ni znano,⁴² je pa možnost, da so se v teh krajih naselili duhovniki že po letu 65. n. št.,⁴³ ko jih je v celjske kraje poslal oglejski škof sv. Hermagoras. Vendar zagotovo tega ne moremo trditi, ker virov od dogajanjih v teh krajih v tem času ni. Prvo pisna omemba cerkve sv. Nikolasa sega v l. 1621, ko je dne 31. maja v urbarju laške gosposčine omenjena kot podružnica farne cerkve sv. Martina v Laškem.

Cerkve sv. Miklavža je do leta 1787 spadala pod župnijo v Laškem. Po tem pa je postala samostojna kurija. 19. julija 1787 so uvedli mrtvaško in 25. julija istega leta tudi krstno knjigo.⁴⁴ Poročna knjiga je bila uvedena 4. februarja 1789. V času nastanka je spadalo h kuriji štirinajst vasi⁴⁵: Globoko, Loke, Plazovje, Povčeno,

41 Mihael Hochkraut (r. 1707) iz Sela nad Laškim. Vir: Knjiga smrti župnije sv. Miklavž

42 Krajevni leksikov dravske banovine omenja že leto 1545.

43 Ripšl: Kronika župnije sv. Miklavž

44 Ripšl: Kronika župnije sv. Miklavž

45 Gibanje prebivalstva v župniji sv. Miklavž; 1790 – 760, 1850 – 706, 1914 – 844, 1940 – 850, 1974 – 836; vir: Časopis za zgodovino in narodopisje št. 2/1976, str. 291

Zabrež, Konc, Laziše, Selo, Brodnice, Dol, Škofce, Vodiško, Lože in Brstovnica. To so manjše vasi od štirih do enajst hiš (Laziše). Od teh vasi so se v letu 1796 priključile k sv. Marjeti vas Loke v celoti in delno Globoko, razen hiše št. 15 (Kokotec).⁴⁶

Iz kurije so v 19. stoletju po peš poti do trga Laško potrebovali poldrugo uro, ravno tako do sv. Marjete⁴⁷, do Loke je bilo dve in pol ure hoda, do Razborja pa kar tri ure pešačenja.

Prebivalstvo vasi v kuriji je bilo izključno slovensko. Po značaju so bili trdi in trmasti, možje in fantje so se radi vdajali pijančevanju in posedanju po gostilnah. Bili so zelo vraževerni in svoje zdravstvene tegobe so veliko raje zaupali in jih reševali pri mazačih kot pravih zdravnikih, kar je bilo za marsikoga na koncu tudi usodno. Vendar jih tudi slabe izkušnje niso izučile.

Za hiše v Šmiklavžu je bilo značilno da so bile raztresene po okoliških vaseh, na videz pa niso bile ne lepe in tudi ne preveč čiste. Navadno so bila gospodarska poslopja bolje vzdrževana od hiš. Vendar vaščani niso bili revni, v kuriji z izjemo prehodnih beračev ni bilo ubobožanih domačinov. Vaščani so pridelali veliko žita in vina, vzrejali vprežno živino svinje in drobnico. Kar pa je najbolj pomembno je, da so vse te dobrine znali tudi drago prodati. Tako kurat Ripšl navaja, da so za vino iztržili toliko kot vinarji za vino v Vidmu in na Bizeljskem, ki je bil neprimerno boljše kvalitete.

	1870				1880				1890				1910			
	hiš	ljudi	♂	♀	hiš	ljudi	♂	♀	hiš	ljudi	♂	♀	hiš	ljudi	♂	♀
Dol	18	117	58	59	11	61	28	33	12	65	30	35	16	82	38	44
Brodnice	*	*	*	*	7	45	19	26	8	50	24	26	*	*	*	*
Laziše ^a	31	153	63	90	30	117	53	64	26	186	95	91	29	133	(88)	(92)
Konc	*	*	*	*	7	39	21	18	6	44	22	22	7	47	-	-
Lože	17	125	61	64	9	55	31	24	12	72	37	35	13	87	(68)	(90)
Leskovc	*	*	*	*	6	30	16	14	3	19	10	9	4	31	-	-
Brstovnica	*	*	*	*	7	63	26	27	8	44	24	20	6	40	-	-
Povčeno	16	99	49	50	12	69	33	36	10	64	31	33	10	63		
Zabrež	*	*	*	*	4	26	15	11	5	28	13	15	5	33		
Selo ^b	26	161	79	82	17	98	41	57	12	67	31	36	32	158	77	81
Vodiško ^c	13	86	38	48	8	55	32	23	11	65	32	33	14	74	(40)	(49)
Škofce	*	*	*	*	7	45	20	25	4	28	14	14	3	15	-	-

^a vključuje zaselek sv. Miklavž

^b za leto 1880 in 1910 vključuje zaselek Bukovje

^c vključen Dvor (Vodiško 6)

* podatki so vključeni v 'nosilni' zaselek

Med vaščani ni bilo pretirano večjih rokodelcev in obrtnikov. So pa zato imeli veliko več uspeha pri kmetovanju. Kot sem že omenil so bili glavni pridelki žita, vino in lan. Gojili so vse vrste žit: pšenico, rž, ječmen, koruzo, oves, ajdo (kot drugo žetev) prosa pa bolj malo. Od stročnic so pridelovali: grah, bob, fižol in lečo, kar je bilo poleg kislega zelja in repe, štajerskih žgancev (iz ajdove moke) in nad vse priljubljenega krompirja glavna prehrana tukajšnjega prebivalstva. Kruh so pekli večinoma iz mešanice več mok, ajdove, koruzne, ržene ali ječmenove. Za praznike in slavnosti pa so pekli kruh iz same čiste pšenične moke. Lan je

⁴⁶ Domačija prednikov slovenskega pesnika Antona Aškercu.

⁴⁷ zaselek Šmarjeta v Rimskih Toplicah

uspeval odlično. Zato so prihajali trgovci s platnom vsako leto še preden žetvijo in barantali za ceno in celo plačevali del blaga v naprej. Lana samega skoraj niso prodajali, temveč so ga raje spredli in nato prodajali polizdelke.

V Župnijski kroniki je kurat Ripšl zapisal interpretacijo nastanka imen za zaselke v župniji.

- Konc – na vrhu, na kraju vzpetine,
- Zabrež – za bregom,
- Globoko – v globini,
- Plazovje – na bregu kjer se bolj plazimo kot hodimo,
- Lože – lična lega pod skalo,⁴⁸
- Laziše – laz v majhni kotanji,⁴⁹
- Vodiško – močvirnata tla, veliko vode,
- Brstovnica – kraj kjer se spomaldi najprej pojavi brstje in zelenje,
- Škofce – nekoč eno samo posestvo združeno z Dvorom št. 6,⁵⁰
- Dol – v dolini v kotlini,
- Brodnice – v dolini pri Gračnici, kjer so bili prehodi oziroma so brodili preko Gračnice,⁵¹
- Selo – kjer so hiše v redu ob cesti, spominjajo na hrvaške panonske vasi.

V župnji sv. Miklavža je leta 1790 bilo 760 prebivalcev, l. 1850 (708), l. 1914 (844), l. 1940 (850) in l. 1974 (836).

Popis prebivalstva in domačij od leta 1870 – 1910.⁵²

⁴⁸ Morda od ložine, kar pomeni njivo ali polje ob pobočju, ki se samo izsekava, ne pa orje; morda pa tudi od lože, kar predstavlja po svojem pomenu ležišče divjačine. (Vatovec, 1929, str. 15)

⁴⁹ Lahko tudi Lajše ali Laše. (Vatovec, 1929, str. 15)

⁵⁰ Vulgo Dvoršek, mogoče nekdanji škofijski fevd ali letna rezidenca jurklošterskega samostana.

⁵¹ Vatovec, F., Kolonizacija laškega okraja v luči krajevnih in ledinskih imen, 1929, str. 18

⁵² Krajevni repertoriji za Štajersko 1870, 1880, 1890 in 1910

Laziše

GPS koordinate:	46°7'33.48" 15°14'40.44"
ime:	Laschitz, Laschitsch
nmv:	523 m
prebivalstvo:	

Laziše ležijo na hribovnati legi južno od Marije Gradca proti dolini Gračnice. H kraju spadata zaselka Konc in Sv. Miklavž nad Laškim. Okolico krasijo negovani bukovi in smrekovi gozdovi. Avtor krajevnega leksikona dravske banovine v prvi polovici 20. stoletja izpostavlja zelo napredno sadjarstvo v tem kraju, ko naj bi imeli posamezni kmetje tudi po tisoč skrbo gojenih sadnih dreves. Poti so bile po večini strme in slabe, neprevozne za težje vozove.⁵³

Iz Habsburškega urbarja⁵⁴ (konec 13. stoletja) je razvidno, da je v vasi (Laschitz) bilo osem navadnih in dve fevdni kmetiji, dva vinograda in dve pušči,⁵⁵ v Koncu (Chontz) pa štiri navadne in dve fevdni kmetiji. Iz posebnega laškega urbarja iz leta 1524 je razvidno, da sta v vasi bili dve kmetiji in dve polkmetiji, v zaselku Konc pa pet kmetij in ena polkmetija.⁵⁶ V istem urbarju je zapisano, da je ducat sogornikov iz Laziš prispevalo kot gornino⁵⁷ 6 veder in 6 srebrnikov, trinajst gornikov iz Konca pa 7 veder in 8 srebrnikov.⁵⁸ Laziše (Laschische) se pojavljajo tudi v urbarju nadžupnijske nadarbine iz leta 1700,⁵⁹ kjer so bili vaščani dožni poravnati žitno desetino, ki je zajemala korec ajde kot koplevnik, deset povesev prediva in kokoš. V istem urbarju se pojavljajo tudi kot obvezniki do vinske desetine.⁶⁰ Obe desetini so bili dolžni plačevati tudi vaščani Povčena in Vodiškega.

53 Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, zvezek 5, str. 173

54 Popis Janezovega urada vzhodno od Savinje.

55 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 252

56 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 258

57 Sogorniki so se gorninskemu gospodu oddolževali z gornino v obliki vinskega mošta ali vina ter nekaj denarja.

58 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 261-262

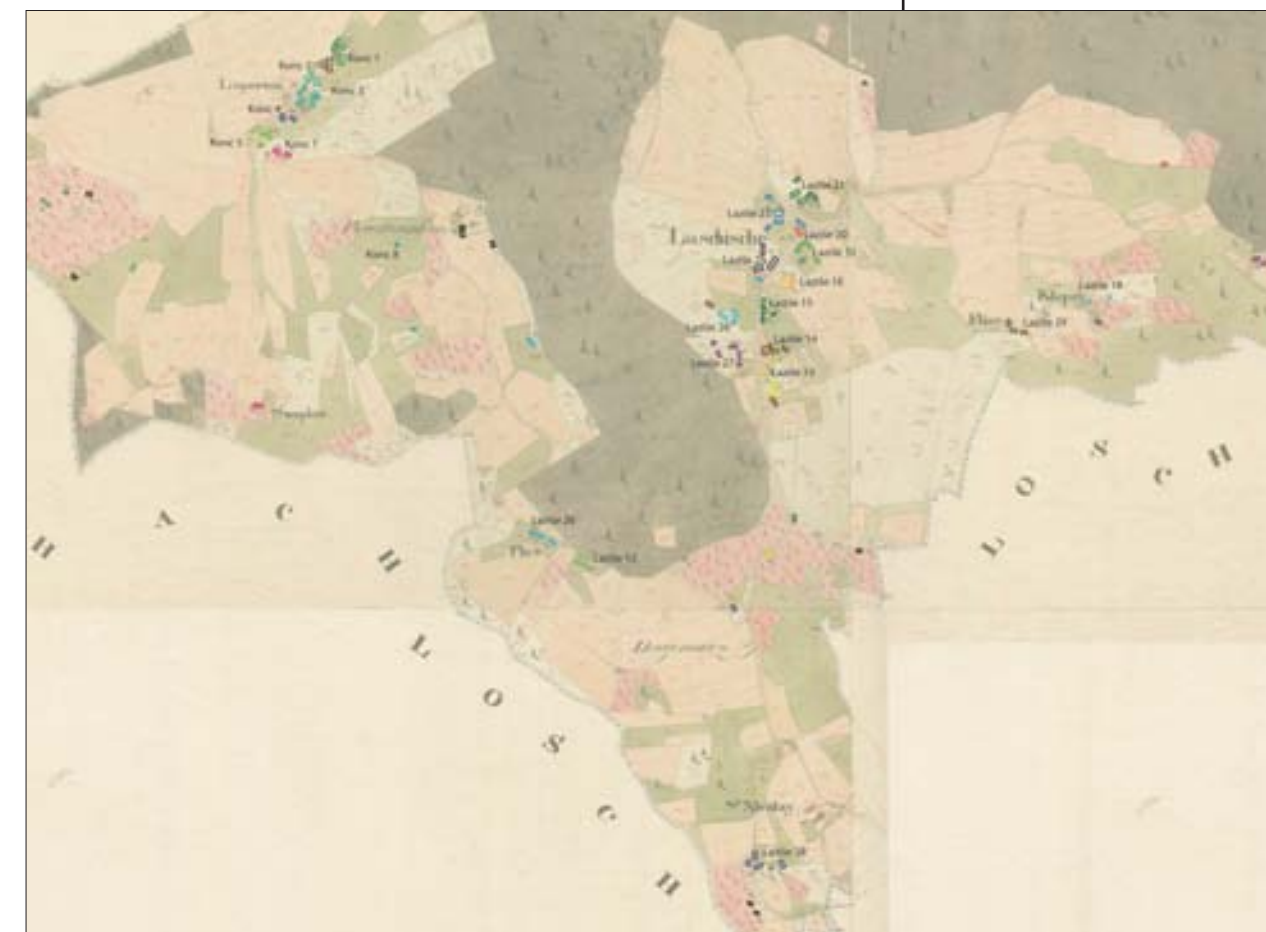
59 Orožnova zgodovina dekanije Laško, str. 105-106

60 Vsakdo je bil dolžan vsako deseto vedro pripeljati v župniščno klet, za kar je od župnika dobil en bel pfening na vedro.

Iz leksikona o deželi Štajerski⁶¹ iz leta 1822 je razvidno, da je celotna površina Laziš tvorila 854 oralov⁶² in 125 kvadratnih klafter⁶³, od tega njive 163 oralov in 330 kvadratnih klafter, travniki 165 oralov in 957 kvadratnih klafter, vrtovi 1 oral in 283 kvadratnih klafter, pašniki 17 oralov in 1236 kvadratnih klafter, vinogradi 26 oralov in 1078 kvadratnih klafter ter gozdovi 479 oralov in 1041 kvadratnih klafter. Naselje je sestavljalo 37 navadnih in 31 najemniških domačij, imelo je 126 prebivalcev od tega 64 žensk. Zabeleženo je bilo, da so prebivalci imeli 36 govedi in volov ter 22 krav.⁶⁴

Hišna imena v Lazišah in Koncu

Lapornik (Konc 1), Žnidar (Konc 2), Ožek (Konc 3), Pohlin (Konc 4), Knez (Konc 5), Jakc (Konc 7), Knejšek (Konc 8), Pavčnik (Laziše 13), Funkl (Laziše 14), Šeplan (Laziše 15), Ciglar (Laziše 16), Povsod (Laziše 17), Pirgar (Laziše 20/10), Šeplan (Laziše 21), Lovrinc (Laziše 25), Peter (Laziše 26), Šonko (Laziše 27), Brinšek (Laziše 37), Selan (Laziše 39)⁶⁵

61 Schmutz, C., Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark 1822-1823

62 oral (jutro) tvori 1600 kvadratnih sežnjev (klafter) ali 1,41 hektarja.

63 kvadratna klaftera (seženji) meri 3,56 kvadratnih metrov.

64 Schmutz, C., Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark, 2. del, 1822, str. 371

65 vir: Župnijska kronika sv. Miklavž in Gradivo za zgodovino Rimskih Toplic in okolice

Povčeno

GPS koordinate:	46°7'49.88" 15°13'1.28"
ime:	Ploezeno, Podschenu
nmv:	367 m
prebivalstvo:	

Povčeno je čista kmetijska vas v hriboviti legi z manjšimi gozdnimi površinami. Za kraj je značilno intenzivno sadjarstvo, h kraju spadata še zaselka Koprivnica in Zabrež.⁶⁶ Orožen kraj opiše z naslednjimi besedami.

»Povčeno je nad Globokim, od katerega ga loči pas gozda. Z obrobnimi deli sega Povčeno pod peči v slemenu, ki ga ločijo od Strenskega, na drugi strani na rebro, kjer meji na leskovski svet. Oblika v urbarju iz leta 1524 (Polschno) dokazuje, da je bilo prvotno ime Polžno – svet, ki polzi, na polzenje spominja tudi ime Povžin – Požin.« (Orožen, J., Celjski zbornik 1959, str. 156)

"Povčeno sega na severu na širok hrbet s Koštrunovo pečjo, ki ga loči od Strenskega in Plazovja, na vzhodu meji na planoti nad skalama na Zabrež, a na jugu ga drug hrbet loči sosednega Konca in Leskovca. Vrh hrbta, Zakl, že spada pod Konec, niže ležeče Bukovje pod Leskovec. Med potokom in temenom rebra je bila gmajna, tradicija o njeni delitvi in postavljanju mejnikov je še ohranjena. Prej so tam pasli, odkar ni mladine za pašo, jo je začel preraščati gozd.« (Orožen, J., Celjski zbornik 1959, str. 158)

Ljudsko izročilo sicer pravi, da je vas dobila ime ker je tu zemlja počila ob potresu. Povčeno se sicer res nahaja na popolnoma razbitem terenu, vendar je vzrok tega verjetno plazovit teren, ki se udara in kruši.⁶⁷ Iz Povčena izhaja rodbina Zupan.⁶⁸ Prvi Zupani se v listinah⁶⁹ omenjajo že l. 1524.

⁶⁶ Krajevni leksikon dravske banovine, l. 1937

⁶⁷ Vatovec, F., Kolonizacija laškega okraja v luči krajevnih in ledinskih imen, str. 8

⁶⁸ Predniki Helene Hochkraut, roj. Zupan (1886-1965)

⁶⁹ laški urbar iz l. 1524

Iz Habsburškega urbarja⁷⁰ (konec 13. stoletja) je razvidno, da so v vasi (Ploezeno) bile tri navadne in dve fevdni kmetiji, prav tako v Zabrežu (Sabres).⁷¹ V laškem urbarju iz leta 1524 so zabeležene štiri kmetije, kot tudi v Zabrežu.⁷² Sedem sogornikov pa je prispevalo 3 vedra in 38 srebrnikov gornine.⁷³ Iz urbarja v letu 1700 je razvidno, da so vaščani plačevali žitno in vinsko desetino ter gornino.⁷⁴

Kolikšne so bile kmetijske površine v začetku 19. stoletja za Povčeno ni znano. Je pa vas skupaj s Plazovjem (Plassovje) štelo 14 navadnih in 16 najemniških domačij, na katerih je živelo 78 ljudi, od tega 39 žensk. Zabeleženo je bilo 18 govedi (volov) in 13 krav.⁷⁵

Hišna imena v Povčenem in Zabrežu

Voluh (Povčeno 1(3)), Ovsenak⁷⁶ (Povčeno 2(4)), Primož⁷⁷ (Povčeno 3(2)), Moklavž⁷⁸ (Povčeno 4), Topole (Povčeno 7(5)), Medvešk (Povčeno 8), Kačen⁷⁹ (Povčeno 10), Breznikar⁸⁰ (Povčeno 16(6)), Špengl (Zabrež 10), Kocen⁸¹ (Zabrež 11), Ožek (Zabrež 12), Lapornik (Zabrež 13).

⁷⁰ Popis Janezovega urada vzhodno od Savinje.

⁷¹ Časopis za zgodovino in narodopisje št. 2/1976, str. 252

⁷² Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 258

⁷³ Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 261-262

⁷⁴ Orožnova zgodovina dekanije Laško, str. 105-106

⁷⁵ Schmutz, C., Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark, 3. del, 1822, str. 173

⁷⁶ v začetku 19. st. v matičnih knjigah navajajo hišno ime Povčene.

⁷⁷ ime dobila po Primožu Zupanu (1524)

⁷⁸ ime dobila po Miklavžu Dremšaku, Orožen navaja hišno ime Dremšakovo (Orožen, J., 1959)

⁷⁹ nekoč del Ožekovega

⁸⁰ nekoč del Primoževega

⁸¹ za to domačijo najdemo tudi naslov Povčeno 9

Vodiško

GPS koordinate:	46°6'54.98" 15°14'20.24"
ime:	Woditzsai, Wodishko
nmv:	378 m
prebivalstvo:	

Vodiško zaznamuje hribovita prisojna lega pod pod sv. Miklavžem nad dolino Gračnice. H kraju spadata zaselka Dvor⁸² in Škofce. V okolici raste predvsem bukov gozd in nizko drevje in grmičevje, ki daje les za izdelovanje košev.⁸³

Vodiško – močvirnata tla; obilo vode.⁸⁴ Vodiško (Vodishko) je zaselek, kamor se je ob koncu 19. stoletja preselil Martin Hochraut z ženo Heleno. Kasneje je kmetijo prevzel sin Jernej.

»Planota pod šmiklavškimi stenami se vzhodno od Lož še nekoliko dvigne do komaj opazne terenske grede, nato se pa vzravna. Tu je jedro Vodiškega, sestojče iz treh prvotnih kmetij. Prva je na gredi, ostali dve sta na vzravnani planoti. Nekoliko vzhodneje prekinja planoto vidnejša greda, ki prehaja s strmega pobočja pod Sv. Miklavžem, se na drugi strani dvigne v izrazitejšo vzpetost in kot strma reber spusti proti Gračnici. Na vzhodni strani te grede je četrta prvotna vodiška kmetija.

Vodiškega ne najdemo ne v habsburškem urbarju iz konca XIII. stoletja ne v velikih laških urbarjih XVI. stoletja. Tedaj je že pripadalo jurkloštrski gosposčini. Zato ga pa omenja cenilni spisek te gosposčine iz leta 1542. Toda navaja samo enega vodiškega kmeta: Gregorja (Gregor von Woditz). Ena izmed štirih prvotnih kmetij je bila služna beneficiju sv. Martina v laški nadžupnijski cerkvi. V sredi XVIII. stoletja ji je bil lastnik Jurij Kajtna.« (Orožen, J., 1959, str.163)

V laškem urbarju (l. 1524) lahko zasledimo na Vodiškem (Woditzsai) 10 sogornikov, katerih gornina je skupno znašala 4 vedra in 13 srebrnikov.⁸⁵ Vodiško, Škofce in Na Dvori se pojavljajo tudi v urbarju nadžupnijske nadarbine iz leta 1700, kjer so bili vaščani dožni poravnati žitno desetino, Vodiško pa tudi vinski.⁸⁶

Hišna imena na Vodiškem in Škofcah

Festingar (Vodiško 1), Žohar⁸⁷ (Vodiško 2), Cvek (Vodiško 3), Vodišek⁸⁸ (Vodiško 5), Dvoršek (Vodiško 6), Kaspar (Škofce 8), Požin (Škofce 9(20)), Hribovšek⁸⁹ (Škofce 10), Kajtna (Škofce 11).

82 »Dvor; samotni dvorec kmeta Dvorška na Vodiškem. Ima res obliko dvora in ljudstvo ga splošno naziva 'Na festenk'«. (Vatovec, F., 1929, str. 18)

83 Krajevni leksikon dravske banovine, l. 1937

84 Iz kronike župnije sv. Miklavž.

85 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 261-262

86 Orožnova zgodovina dekanije Laško, str. 105-106

87 Po Janezu Centi (1909-1926) je nastalo hišno ime Cencelj.

88 uporabljalo se je tudi ime Na gredah.

89 uporabljali tudi ime Šurluh

Lože

GPS koordinate:	46°7'5.41" 15°13'49.08"
ime:	Losach, Loschach
nmv:	367 m
prebivalstvo:	

Hribovita prisojna lega na levi strani Savinje blizu Rimskih Toplic nad dolino Gračnice. K vasi spadajo zaselki Brstovnica, Leskovec in Podpeč. Dobro ohranjeni gozdovi. Pri Brstovnici prevladujejo smreke, pri Ložah pa bukovno drevje in jesen, ki dajejo les za izdelovanje košev.

Iz habsburškega urbarja je razvidno, da so zaselek Brstovnico (Briztownitz) sestavljale štiri navadne, dve fevdni kmetiji in ena pušča.⁹⁰ V laškem urbarju (l. 1524) najdemo v Ložah (Losach) štiri kmetije, v Leskovcu (Leskobitz) tri kmetije, v Brstovnici pa pet kmetij.⁹¹ v istem urbarju najdemo podatek, da je 26 sogornikov iz Leskovca kot gornino prispevalo 14 veder.

Lože, Brstovnica in Leskovec se pojavljajo tudi v urbarju nadžupnijske nadarbine iz leta 1700, kjer so bili vaščani dožni poravnati žitno desetino, Leskovec pa poleg tega še vinski desetino.⁹²

V začetku 19. stoletja so Lože skupaj z Brodnicami (Brodniss), ? (Werdniss) in Dolom (Doll bey Tüffer) tvorilo površino 946 oralov in 840 kvadratnik klafter, od tega 156 oralov in 1390 kvadratnih klafter njiv, 202 oralov in 1591 kvadratnih klafter travnikov, oral in 225 kvadratnih klafter vrtov, 65 oralov in 1183 kvadratnih klafter pašnikov, 21 oralov in 1163 kvadratnih klafter vinogradov ter 498 oralov in 88 kvadratnih klafter gozdov. Na tem področju je bilo 32 navadnih in 20 najemniških domačij, na katerih so živeli 103 prebivalci, od tega 50 žensk. Skupaj so imeli 22 govedi (volov) in 15 krav.⁹³

Hišna imena v Ložah, Brstovnici in Leskovcu

Jerenčak (Brstovnica 1), Martinšek (Brstovnica 2), Pohlin (Brstovnica 4), Kos⁹⁴ (Brstovnica 5), Lapornik (Lože 6), Čehovin⁹⁵ (Lože 7), Flis (Lože 8), Mili⁹⁶ (Lože 9(22)), Bezgovšek (Lože 10(11)), Martinc (Lože 13), Ožek⁹⁷ (Pod pečmi 18), Rataj⁹⁸ (Pod pečmi (18)19), Leskovšek (Pod pečmi 15 in 20)

90 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 252

91 Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 258

92 Orožnova zgodovina dekanije Laško, str. 105-106

93 Schmutz, C., Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark, 2. del, 1822, str. 460

94 Leta 1886 kmetijo kupi Andrej Reberšak iz Harij in s seboj 'prinese' tudi hišno ime Gložjek.

95 Kasneje se je domačija imenovala Mišjek po lastniku Jožefu Laporniku (po l. 1894) iz Lok pri Št. Lenartu.

96 Uporabljala so se tudi imena Požaršk (v 18. in 19. stoletju so bili lastniki Požarškovi) Pri Bognarju in na Gmajni.

97 Od 1820-1869 je kmetija spadala pod Ratajevo.

98 Domačija je imela še imeni Martinač ali Pri Martinu po Martinu Vodišku (1869-1886) in Bardjek.

Dol

GPS koordinate:	46°7'11.06" 15°15'15.28"
ime:	Duel, Doll bey Tuffer
nmv:	355 m
prebivalstvo:	

Dol nad Laškim je bil obljuden že v času antike. To dokazuje najdba kamna z napisom pri vrtnem zidu domačije Goriška h. št. 6. Najdba je sedaj v Jovaneju v Gradcu.⁹⁹

Iz habsburškega urbarja je razvidno, da je bilo v vasi Dol (Duel) šest navadnih in dve fevdni kmetiji.¹⁰⁰ V laškem urbarju (l. 1524) zasledimo v Dolu nad Laškim (Tall oder Nadoli) pet kmetij in dva mlina.¹⁰¹

V okolici prevladujejo bukovi gozdovi, na Gračnici pa je bilo tudi precej mlinov. V strugi so se bohotile krasne postrvi, kmetje pa a so se ponašali z izredno težkimi in debelimi svinjami.¹⁰² Nad vasjo se dviga velika skala Vranska peč, na kateri so l. 1910 odkrili ostanke razvalin gradu Celjskih grofov. Pod skalo je v manjšo skalo vdolbljena kapelica; ta baje spominja na smrtno nesrečo, ki se je tu primerila.

V začetku 19. stoletja je vas štela 18 navadnih in 17 najemniških domačij v katerih je živel 90 ljudi, od tega 46 žensk. Zabeleženo je bilo tudi 15 govedi (volov) in 14 krav.¹⁰³

⁹⁹ Fekonja, Celje in okolica

¹⁰⁰ Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 252

¹⁰¹ Koropec, J., Laško gospodstvo v srednjem veku; Laški zbornik 1976 št. 2, str. 258

¹⁰² Krajevni leksikon dravske banovine, l. 1937

¹⁰³ Schmutz, C., Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark, 1. del, 1822, str. 253

Hišna imena na Dolu in Brodnicah

Andrej (Dol 5), Gorišek (Dol 6), Bobek (Dol 8), Klenovšek (Dol 11), Terbovc (Brodnice 12), Kavl (Brodnice 13), Brodničan (Brodnice 14), Brečko (Brodnice 16), Klepej¹⁰⁴ (Brodnice 18).

¹⁰⁴ Uporabljali sta se tudi imeni Bosač in Škorja.

Korenine

Selo

GPS koordinate:	46°7'22.97" 15°15'45.15"
ime:	Sell, Sellu
nmv:	422 m
prebivalstvo:	

Razložena vas v hriboviti pokrajini med dolinama Lahomnice in Gračnice. H kraju spadata še zaselka Bukovje in Harje. Pomembna svinjereja in bikorejstvo. Mnogo sadja. Pretežno bukovi gozdovi. Prodaja bukovih pragov.

V Habsburškem urbarju iz konca 13. stoletja se omenja v Selu (Sell) tri navadne in dve fevdni kmetiji, v Bukovju (Bukow) navadna, dve fevdni kmetiji in dve pušči in v Harjah (Becharie) šest navadnih kmetij in dve pušči.¹⁰⁵ V laškem urbarju (l. 1524) Selo (Stzell) sestavlja pet kmetij, Harje (Ghar) pa polžupnija, dve navadni in tri polkmetije.¹⁰⁶ V istem urbarju najdemo podatek, da je bilo v tem času v Selu tudi 39 sogornikov, ki so se oddolževali gorninskemu gospodu z gornino v vrednosti 26 veder in 24 srebrnikov, v Bukovju pa je 6 sogornikov prispevalo 6 veder in v Harjah 14 sogornikov 10 veder in 27 srebrnikov.¹⁰⁷

Selo, Harje in Bukovje se pojavljajo tudi v urbarju nadžupnijske nadarbine iz leta 1700, kjer so bili vaščani dožni poravnati žitno in vinsko desetino.¹⁰⁸

V začetku 19. stoletja je Slo skupaj z Lazišami imelo 28 navadnih in 29 najemniških domačij, na katerih je živelo 122 ljudi, od tega 54 žensk. Skupaj so imeli 34 govedi (volov) in 20 krav.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Koropec, J., *Laško gospodstvo v srednjem veku*; *Laški zbornik 1976 št. 2*, str. 252

¹⁰⁶ Koropec, J., *Laško gospodstvo v srednjem veku*; *Laški zbornik 1976 št. 2*, str. 258

¹⁰⁷ Koropec, J., *Laško gospodstvo v srednjem veku*; *Laški zbornik 1976 št. 2*, str. 261-262

¹⁰⁸ Orožnova *zgodovina dekanije Laško*, str. 105-106

¹⁰⁹ Schmutz, C., *Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark*, 3. del, 1822, str. 589

Hišna imena v Selu

Selan (Selo 1), Zeme (Selo 2 in 3), Bobek (Selo 4), Gorjanc (Selo 5), Afner (Selo 6), Martolos¹¹⁰ (Selo 7(11)), Fajfer (Selo 9). Že v sredini 18. stoletja najdemo v vasi Selo kar nekaj pripadnikov rodbine Hochkraut na domačijah Zeme, Bobek in Gorjanc.

¹¹⁰ ime je morda turškega izvora (vir: Orožen, J., *Aškečev zbornik*, str. 28)

Zemetova domačija (Selo 3)

GPS koordinate:	46°7'28.66" 15°15'49.92"
naslov:	Selo nad Laškim 3
nmv:	425.8 m
površina:	okoli 35 oralov in 515 kvadratnih klafter

Prve zapise o rodbini Hochkrautov sem našel v Mrliški knjigi župnije sv. Miklavž 1787 – 1868, ki navaja, da je 14. maja v letu 1797 umrl devedesetletnik Mihael Hochkraut iz Sela nad Laškim¹¹¹ (hišna št. 3).

Hišno številko Selo 3 je ob koncu 18. stoletja nosila Zemetova domačija, ki je ležala naj severneje v naselju.

Po podatkih franciscejskega katastra iz prve polovice 19. stoletja, je domačijo sestavljalo pet gospodarskih poslopij, ki so tvorila nepravilno krožno obliko. Poleg teh petih poslopij je kmetiji pripadala še zidanica (katastrska št. objekta 91), ki je bila oddaljena okoli 220 metrov zračne linije proti jugozahodu.

V katastru¹¹² so objekti označeni s številkami 101 v velikosti 23 klafter¹¹³, 102 v velikosti 32 klafter, 103 v velikosti 34 klafter, 104 v velikosti 13 in 105 v velikosti 38 klafter. Če preračunamo v današnje mere so tlorisi objektov znašali od 46 m² pri najmanjšem in 135 m² pri največjem.

K domačiji so spadale tudi katastrske parcele s številkami 569, 576–578, 598–602, 632–634, 1046–1051, 1076–1079, 1084–1089, 1096–1098 in 1117–1119. Od tega je bilo okoli 21 oralov gozda, okoli 7 oralov travnikov in pašnikov, okoli 5 oralov njiv in slab oral vinogradov.

Če pogledamo še podatke o ostalih Hochkrautih, bi slika lahko izgledala nekako takole. Za Mihaelom se v matičnih knjigah na domačiji pojavijo Jožef (~1750–1814)¹¹⁴ in Elizabeta (~1754–1819).¹¹⁵ Za Mihaelom je na domačiji skupaj z ženo Marijo¹¹⁶ zagospodaril Jožef, verjetno nekje okoli leta 1780. Imela sta pet otrok;

¹¹¹ Selo – [izvor kr. imena] kjer so stavbe v nekakšnem dvojnem redu podobne hrvaškim vasem (selom).

¹¹² ARS franciscejski kataster za Štajersko C180PT; mapa C180a04

¹¹³ kvadratne klaftre (1 kvadratna klafta meri 3,56 m²)

¹¹⁴ umrl 19. marca 1814, Selo 3 (vir: Mrliška knjiga sv. Miklavža 1787–1868)

¹¹⁵ umrla 9. marca 1819, Selo 3 (vir: Mrliška knjiga sv. Miklavža 1787–1868)

¹¹⁶ roj. l. 1860, umrla 18. februarja 1814 (vir: Mrliška knjiga sv. Miklavža 1787–1868)

- Mihaela (1781–1824),
- Jakoba (r. 27. 4. 1790),¹¹⁷
- Jero (r. 8. 3. 1792),
- Nežo (r. 12. 1. 1796) in
- Martina (r. 29. 10. 1802).

Jožef je kmetijo predal prvorojencu Mihaelu verjetno v l. 1811, kajti 21. januarja tega leta se je pri sv. Miklavžu nad Laškim, Mihael poročil z Lucijo rojeno Petelinc. Mihael in Lucija sta imela štiri otroke;

- Luko (r. 16. 10. 1812),
- Marijo (r. 24. 3. 1818),
- Terezijo (r. 6. 10. 1819) in
- Uršulo (r. 3. 10. 1823).

Oče Jožef in mati Marija sta umrla že dve leti po sinovi poroki, že deset let za njim pa tudi sin Mihael, ki je zbolel za pljučno tuberkulozo. Tako je Lucija ostala sama na domačiji s svojimi štirimi nedoraslimi otroci.

Verjetno je Luka že kmalu po očetovi smrti odšel služiti za hlapca na domačijo h kmetu Kajtni iz Vodiškega.

¹¹⁷ krstna botra sta bila Matija in Helena Gorišek.

Imensko kazalo

B

Bergamož 10
 Birgar
   Lucija 30
 Brestanica 9
 Brezovo 9
 Brodnice 15, 16, 21
 Brstovnica 15, 16, 21
 Bukovje 18, 23

C

Celje 11, 12
 cerkev
   sv. Marjeta 15
   sv. Martina 14, 20
   sv. Nikolasa 14, 26, 30

D

Dobrna 11
 Dol nad Laškim 12, 15, 16, 21, 22
 domačija
   Afner 24
   Andrej 22
   Andrejevo 13
   Bezgovšek 21
   Bobek 22, 24, 28
   Brečko 22
   Breznikar 19
   Brinšek 17
   Brodničan 22
   Ciglar 17
   Cvek 20
   Čehovin 21
   Dvoršek 16, 19, 20
   Fajfer 24
   Festingar 20
   Flis 21
   Funkl 17
   Gorišek 22
   Gorjanc 24, 29
   Hribovšek 20
   Jakc 17
   Jerenčak 21
   Kačen 19
   Kajtna 20, 26
   Kaspar 20
   Kavl 22
   Klenovšek 22
   Klepej 22
   Knejšek 17
   Knez 17
   Kocen 19

Kos 21
 Lapornik 17, 19, 21
 Leskovšek 21
 Lovrinc 17
 Martinc 21
 Martinšek 21
 Martolos 24
 Medvešk 19
 Mili 21
 Moklavž 19
 Ovsenak 19
 Ožek 17, 19, 21
 Pavčnik 17
 Peter 13, 17
 Pirgar 17, 30
 Pohlin 17, 21
 Povsod 17
 Požin 20
 Primož 19
 Rataj 21
 Selan 17, 24
 Šeplan 17
 Šonko 17
 Špengl 19
 Terbovc 22
 Topole 19
 Ulčnik 13
 Vodišek 20
 Voluh 19
 Zeme 13, 24, 25
 Žnidar 17
 Žohar 20
 Dvoršek
   Helena 19

F

Flis
   Franc 13
   Jera 30
   Lucija. *glej* Birgar Lucija
   Sebastijan 30
   Štefan 30

G

Globoko 12, 14, 16
 Gorišek 13
 Gračnica 16, 19, 21, 22, 23

H

Harje 23
 Hochkraut 24, 25
   Anton 28
   Anton I. 29
   Bartholomej 28
   Elizabeta 26
   Elizabeta II. 28